

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

FEATURES OF EDUCATIONAL MOTIVATION OF STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALTIES IN CONDITIONS OF HIGHER EDUCATION REFORM

У статті наведено дослідження мотивації до навчання студентів економічних спеціальностей Сумського національного аграрного університету. Ефективне коригування розвитку навчальної мотивації можливе лише за умови дослідження її рівня та чинників, які впливають на її розвиток. Дослідження мотивації до навчання дає змогу: визначити провідні мотиви того, хто навчається; виявити можливі чинники, через які можна вплинути на її розвиток у особистості та скоригувати освітній процес. Дослідження спрямоване на виявлення взаємозв'язків між рівнем мотивації та рівнем успішності, а також між рівнем мотивації та чинниками, які на неї впливають. На основі вивчення та узагальнення наукових праць було проведено систематизацію чинників, які впливають на рівень навчальної мотивації студентів. Виявлено, що існує статистично значущий зв'язок між рівнем успішності та рівнем мотивації (особливо внутрішньої). Доведено, що існують відмінності між рівнем мотивації до навчання у студентів з різним провідним типом мотивації, а саме: для тих, які мають більш високий рівень мотивації, більшою мірою притаманна внутрішня мотивація, мотивація до успіху та внутрішній локус контролю. Під час дослідження виявлено, що чинником, який найбільшою мірою впливає на рівень мотивації і на рівень успішності, є локус контролю (вміння брати відповідальність на себе за своє навчання). Акцентовано увагу на проблемі локусу контролю більшої частини студентів. Отримані результати розкривають структуру навчальної мотивації студентів і доводять, що цілеспрямований вплив на процес розвитку навчальної мотивації у студентів є необхідним і можливим, що вимагає певних дій з боку організаторів освітнього процесу. Отримані результати дослідження можуть бути використані для розроблення необхідних напрямів покращення організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, що дозволить обґрунтовано вирішувати завдання підвищення ефективності навчання студентів у ЗВО. Перспектива подальших досліджень у цьому напрямі полягає в дослідженні впливу об'єктивних (зовнішніх) чинників на рівень мотивації студентів факультету до навчання.

Ключові слова: студенти, навчальна мотивація, мотиви, мотивація успіху, локус контролю.

The article presents a study of motivation to study students of economic specialties of the Agricultural University. Effective adjustment of the development of learning motivation is possible only if the study of its level and the factors that affect its development. The study of motivation to learn allows to determine the leading motives of the learner, to identify possible factors that can influence its development in the individual and adjust the educational process. The research aims to identify the relationship between the level of motivation and the level of success, as well as between the level of motivation and the factors that affect it. The study and generalization of scientific papers made it possible to systematize the factors that affect the level of student motivation. It was found that there is a statistically significant relationship between the level of success and the level of (especially internal) motivation. It is proved that there are differences between the level of motivation to study in students with different leading types of motivation, namely: for those who have a higher level of motivation, more intrinsic motivation, motivation to succeed and internal locus of control. The study found that the factor that most influences the level of motivation and success is the locus of control, ie the ability to take responsibility for their learning. Emphasis is placed on the problem of the locus of control of the vast majority of students. The obtained results reveal the structure of students' learning motivation and prove that purposeful influence on the development of students' learning motivation is necessary and possible, which requires certain actions on the part of the organizers of the educational process. The obtained research results can be used to develop the necessary ways to improve the organization of the educational process in higher education, which will reasonably solve the problem of improving the efficiency of student learning in freelance education. The prospect of further research in this area is to study the impact of objective (external) factors on the level of motivation of students to study.

Key words: students, learning motivation, motives, motivation for success, locus of control.

УДК 159.947.5

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/42.6>

Строченко Н.І.,

канд. екон. наук, професор,
декан факультету економіки
і менеджменту
Сумського національного аграрного
університету

Пилипенко Н.М.,

канд. екон. наук,
доцент кафедри економіки
та підприємництва
Сумського національного аграрного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Стрімкі зміни, які відбуваються у сучасному світі, викликають зміну парадигми вищої освіти. Однією із найважливіших умов навчального процесу виступає мотивація до навчання. Проблема зниження мотивації до навчання у студентів є важливою проблемою сучасної системи освіти. Дослідження навчальної мотивації студентів є значним кроком у підвищенні ефективності їх навчання. Ефективне коригування розвитку навчальної мотивації можливе лише за умови розуміння її суті та механізму її розвитку.

Актуальність досліджень мотивації до навчання у студентів зумовлена необхідністю розуміння ролі психологічних механізмів академічних досягнень. Дослідження мотивації до навчання дозволить визначити провідні мотиви того, хто навчається, виявити можливі чинники, через які можна вплинути на її розвиток у особистості та скоригувати освітній процес. У зв'язку з цим мотивація студентів вимагає постійного вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, у яких розглядають цю проблему і підходи її розв'язання. Вивченням мотивації до навчання займалися як зарубіжні, так

і вітчизняні вчені, такі як Н. Бадмаєва, Л. Божович, Н. Бордовская, С. Важинський, А. Вербицкий, О. Галашова, Р. Гараніна, Т. Гордеева, О. Гулай, Г. Гулько, І. Зимня, О. Ільченко, В. Клочко, Т. Козловська, І. Козова, Л. Луцкова, С. Кузікова, С. Максименко, В. Моргун, М. Нікітська, Р. Пекрун, Т. Рідель, О. Тамаркіна, Н. Толстих, І. Шалімова, А. Шалімова, Т. Щербак та інші.

Мотивація навчання являє собою систему цілей, потреб і мотивів, які спонукають людину оволодівати знаннями, вміннями, навичками і способами пізнання, свідомо ставитися до навчання, бути активним у навчальній діяльності [1]. М.Г. Нікітская, Н.Н. Толстих [2] здійснили класифікацію найбільш авторитетних теорій мотивації навчання: теорія контролю і значущості емоцій досягнення; теорії цілей досягнення, теорія атрибуції, теорія очікувань і цінностей, теорія постановки цілей, імпліцитні теорії інтелекту, теорія інтересу, теорія можливих «Я», теорія самодетермінації, теорія самоефективності, теорія соціальної приналежності.

Розвиток навчальної мотивації є складним процесом, і його ефективність залежить від знання чинників, які позитивно чи негативно впливають на рівень мотивації. Рівень розвитку мотиваційної сфери студента залежить від способів, умов і засобів навчання у ЗВО, усвідомлення власного сенсу вчення і суб'єктивного ставлення [3; 4]. Високий рівень мотивації до навчання виражається у прийнятті студентом завдань та цілей навчання як необхідних та особистісно значущих [5].

У психологічній літературі наведені різноманітні чинники й умови розвитку мотивів до навчальної діяльності, які відображають різні аспекти навчання і особистісні характеристики суб'єктів освітнього процесу. Дослідження, проведені у вишах, показали, що якщо студент розуміє, яку професію він вибрав, і вважає її значущою для суспільства, це вплине на результати його навчання [6]. С. Кузікова зауважує, що наявність у студентів внутрішньої мотивації є непрямым показником осмисленості й особистісної значущості майбутньої професії [7]. У процесі дослідно-експериментальної роботи щодо формування мотивації до навчання студентів ЗВО І. Шалімовою, А. Шалімовою, І. Козовою та О. Ільченко [8; 9; 10] були визначені критерії сформованості в особистості позитивних мотивів навчальної діяльності: ініціативність; самостійність; старанність; наполегливість; емоційність, наявність пізнавального інтересу, одержання задоволення від здобуття нових знань; прагнення до постійного самовдосконалення; домінування позитивної внутрішньої навчальної мотивації над зовнішньою; адекватність самооцінки; домінування інтернального локусу контролю; загальна осмисленість життя; соціальна зрілість та ін. Отже, мотивація

до навчання є системою природних, особистісних і соціальних факторів, що спонукають особистість включитися у процес навчання та забезпечують ефективність цього процесу [11].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

Метою дослідження було вивчення особливостей навчальної мотивації студентів факультету економіки й менеджменту Сумського національного аграрного університету: визначення рівня та видів мотивації, домінуючих мотивів та чинників впливу на розвиток мотивації на кожному курсі навчання. Дослідження проблеми мотивації студентів проводилися, але щодо вивчення окремих дисциплін або компетенцій [12; 13]. Тому актуальним є дослідження особливостей навчальної мотивації студентів конкретного факультету та проаналізувати вплив певних чинників на її рівень.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів.

Слід відзначити, що в різні періоди розвитку суспільства превалюють ті чи інші групи мотивів навчання, вони поєднуються залежно від виникаючих умов, з цих поєднань і виникає рушійна сила навчання. Якщо переважають зовнішні мотиви, навчання набуває формального характеру, тому питання про мотиви – це питання про якість навчальної діяльності.

На основі аналізу наукової літератури нами виокремлено дві групи чинників: об'єктивні (зовнішні) та суб'єктивні (внутрішні), які можуть певним чином впливати на розвиток мотивації [14]. Перша група – об'єктивні чинники – відображає вплив системи освіти в країні, закладу освіти, особистісних особливостей викладача та соціально-психологічні чинники. Друга група – суб'єктивні чинники – представляє індивідуально-особистісні характеристики студента (ціннісні орієнтації, риси характеру, усвідомленість цілей навчання і значущості знань, уміння ставити цілі і приймати рішення та самодисципліна).

Для більш ґрунтовного аналізу теоретичних положень та визначення особливостей розвитку мотивації до навчання у студентів закладів вищої освіти було проведено дослідження, в якому представлені результати емпіричного аналізу рівня мотивації та впливу на неї суб'єктивних чинників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження рівня мотивації до навчання студентів економічних спеціальностей здійснювалося у Сумському національному аграрному університеті у 2020–2021 навчальному році на базі факультету економіки та менеджменту Сумського національного аграрного університету. У дослідженні брало участь 60 студентів. Із них: 15 осіб навчається на першому курсі, 15 – на другому курсі,

15 – на третьому курсі і 15 осіб – на четвертому курсі. Із загальної кількості респондентів – 24 юнаки, що становило 40% вибірки, і 36 дівчат, що становить 60% вибірки.

Проаналізувавши **методичний інструментарій** [1; 15; 16], для нашого дослідження ми вибрали низку методик, які найбільш ефективно дають можливість встановити рівень розвитку мотивації до навчання у студентів та визначити чинники, які на неї впливають. Обрані методики відповідають вимогам надійності, валідності та співвідносяться з поставленими в дослідженні завданнями.

За методикою Т. Ільїної «Мотивація навчання у ВНЗ» студенти мають середній рівень мотивації до навчання, значущість за шкалою «отримання диплома» з кожним курсом збільшується, а за шкалою «отримання знань» із кожним курсом знижується (рис. 1).

Сума двох шкал (отримання знань і оволодіння професією) переважає значення за шкалою «отримання диплома», що свідчить про адекватний вибір студентами професії і задоволеності нею. Виявлено відмінності за шкалою «оволодіння професією» між курсами навчання (критерій Н. Крускалла-Уоллеса). Відмінностей у рівні мотивації груп «юнаки» і «дівчата» виявлено не було, тобто стать не має ніякого впливу на рівень мотивації. Навчальна успішність студентів є критерієм їхньої успішності і відображає рівень навчальних досягнень. Авторами було досліджено взаємозв'язок між середнім балом успішності студентів і загальним рівнем мотивації. Для аналізу взаємозв'язку між шкалою «Рівень мотивації за методикою Т. Ільїної» та «Рівень успішності» (як загалом по респондентах, так і окремо по кожному курсу навчання) був використаний кореляційний аналіз, за результатами якого можна зробити висновок,

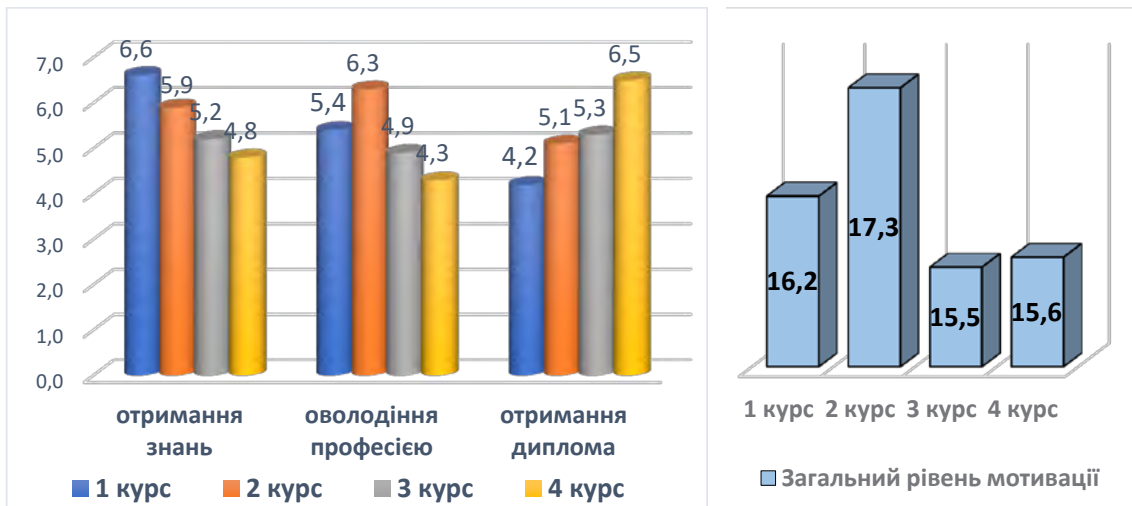

Рис. 1. Загальний рівень мотивації та її складники у студентів, бали

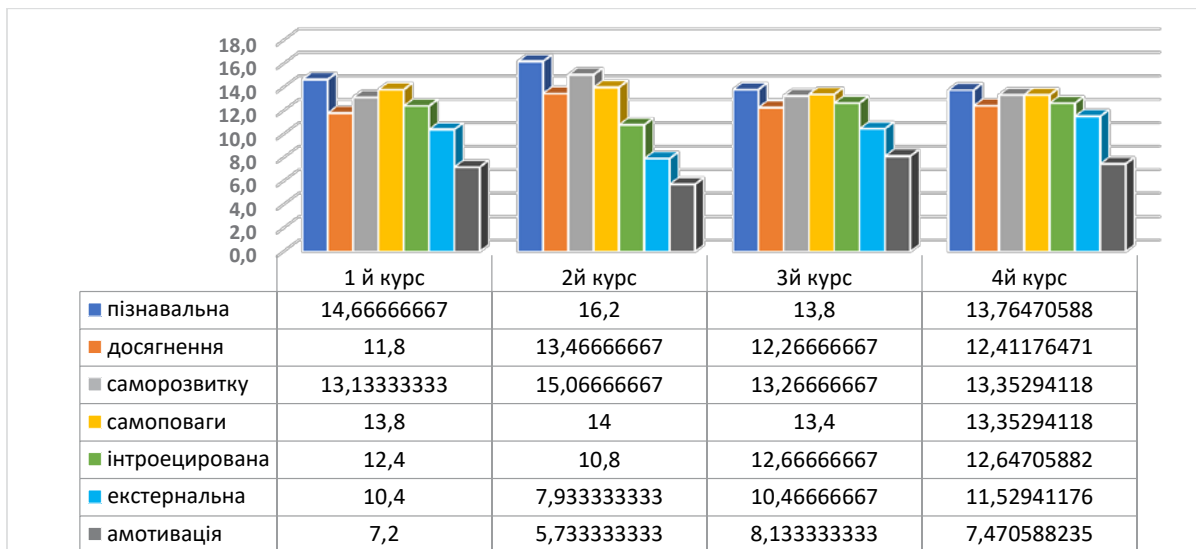

Рис. 2. Рівні мотивації студентів за методикою «Шкала академічної мотивації» за курсами навчання

що існує статистично значущий кореляційний зв'язок між параметрами – чим вище рівень мотивації, тим вище рівень успішності.

Для діагностики внутрішньої і зовнішньої мотивації навчальної діяльності студентів був використаний опитувальник «Шкали академічної мотивації» (ШАМ), розроблений Т. Гордєєвою, О. Сичовим, Є. Осінім [15]. Узагальнені дані відображені на діаграмі (рис. 2).

У студентів першого, третього та четвертого курсу переважає пізнавальна мотивація та мотивація самоповаги. У студентів другого курсу – пізнавальна та мотивація саморозвитку. Таким чином, пізнавальна мотивація є найважливішою для всіх курсів. Також характерним є те, що для всіх курсів найменші бали отримала екстернальна мотивація.

Структура загального показника мотивації за двома його складниками (зовнішньою та внутрішньою мотивацією) відображена на рис. 3. Найвищий рівень внутрішньої мотивації ми спостерігаємо у студентів другого курсу. Найвищий рівень зовнішньої мотивації мають студенти четвертого курсу (випускного курсу), для цих студентів за методикою Т. Ільїної мотивація отримання диплому була найвищою серед усіх курсів.

Для зіставлення емпіричних розподілів однієї і тієї ж ознаки (внутрішня мотивація) для чотирьох емпіричних розподілів (курсів навчання) був використаний χ^2 – критерій Пірсона. Результат становив: $\chi^2_{\text{емп}} = 108.557$, тобто розбіжності між розподілами статистично достовірні. Отже, існують відмінності між курсами навчання за рівнем внутрішньої мотивації.

Виявлено відмінність у середньому балі успішності у студентів залежно від переважаючого типу мотивації (зовнішня чи внутрішня): у студентів з нижчими балами успішності в основному переважає зовнішня мотивація (критерій U-Манна-Уїтні). Кореляційний аналіз між шкалою «Рівень успішності» і шкалою «Рівень внутрішньої мотивації» загалом по респондентах підтвердив наявність

значущого взаємозв'язку. Отже, рівень внутрішньої мотивації позитивно впливає як на рівень загальної мотивації, так і на рівень успішності.

Всі сторони навчальної діяльності студентів супроводжуються тими чи іншими мотивами. Виходячи з цього, проводився тест А. Реана і В. Якуніна, спрямований на вивчення мотивів навчальної діяльності студентів. Зведені дані по курсах відображені в таблиці 1.

Аналізуючи дані таблиці, можна виділити п'ять провідних мотивів у середньому по студентах: стати висококваліфікованим фахівцем – 72%; забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності – 67%; отримати диплом – 65%; придбати глибокі і міцні знання – 63%; отримати інтелектуальне задоволення – 60%. Водночас спостерігається диференціація по курсах. Серед мотивів, які отримали найменшу кількість виборів: виконувати педагогічні вимоги – 7%; не відставати від однокурсників – 8%; уникнути засудження та покарання за погане навчання – 12%; постійно отримувати стипендію – 12%; досягти поваги викладачів – 13%.

Ці мотиви є зовнішніми, що і підтверджує переважаюча внутрішньої мотивації над зовнішньою (за методикою «Шкала академічної мотивації»).

У другому варіанті методики «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А. Реана та В. Якуніна студентам було запропоновано оцінити наведені в попередньому списку мотиви навчальної діяльності за значущістю за 7-бальною шкалою. При цьому вважається, що 1 бал відповідає мінімальній значущості мотиву, а 7 балів – максимальній. Підраховувалося середнє арифметичне значення мотиву по вибірці. Чим більша сума балів, тим більш значущий цей мотив. Узагальнені результати загалом по опитуваних показали, що високі показники для студентів мають внутрішні мотиви навчальної діяльності (забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності; стати висококваліфікованим фахівцем; отримати диплом; придбати глибокі та міцні знання) (рис. 4).

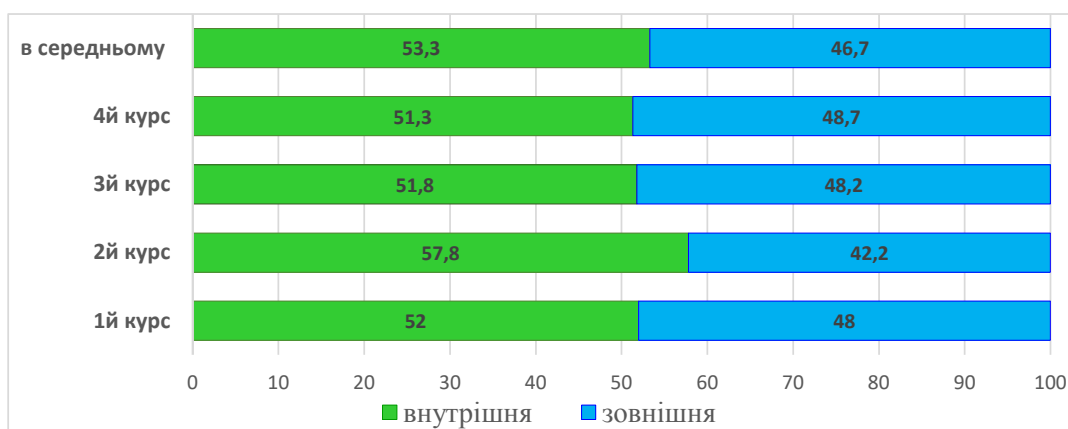

Рис. 3. Складники загального рівня мотивації студентів за опитувальником «Шкала академічної мотивації», %

Таблиця 1

Місце основних мотивів у структурі мотиваційної сфери студентів за першим варіантом методики «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів»

Мотиви	1-й курс		2-й курс		3-й курс		4-й курс		Середнє значення	
	кількість виборів	%	кількість виборів	%	кількість виборів	%	кількість виборів	%	кількість виборів	%
1. Стати висококваліфікованим фахівцем	10	67	12	80	10	67	11	73	11	72
2. Отримати диплом	8	53	5	33	11	73	15	100	10	65
3. Успішно продовжити навчання на подальших курсах	4	27	3	20	6	40	1	7	4	23
4. Успішно вчитися, скласти іспити на «добре» і «відмінно»	5	33	7	47	6	40	4	27	6	37
5. Постійно отримувати стипендію	0	0	2	13	5	33	0	0	2	12
6. Придбати глибокі і міцні знання	9	60	13	87	9	60	7	47	10	63
7. Бути постійно готовим до чергових занять	8	0	0	0	0	0	1	7	2	15
8. Не запускати вивчення предметів навчального циклу	7	47	3	20	4	27	4	27	5	30
9. Не відставати від однокурсників	2	13	2	13	0	0	1	7	1	8
10. Забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності	10	67	12	80	7	47	11	73	10	67
11. Виконувати педагогічні вимоги	0	0	2	13	0	0	2	13	1	7
12. Досягти поваги викладачів	3	20	2	13	2	13	1	7	2	13
13. Бути прикладом для однокурсників	0	0	1	7	2	13	0	0	1	5
14. Домогтися схвалення батьків і оточення	4	27	2	13	2	13	7	47	4	25
15. Уникнути засудження та покарання за погане навчання	2	13	0	0	3	20	2	13	2	12
16. Отримати інтелектуальне задоволення	11	73	9	60	8	53	8	53	9	60

Таблиця 2

Розподіл показників суб'єктивного локусу контролю

Респонденти	Низький рівень (екстернальність)		Середній рівень (амбівалентність)		Високий рівень (інтернальність)		Середнє значення локусу контролю у балах	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
1 курс	2	13	3	20	10	67	16,7	
2 курс	0	0	2	13	13	87	18,5	
3 курс	3	20	6	40	6	40	14,9	
4 курс	3	20	5	33	7	47	15,2	
Загалом по студентах	8	13	16	26	36	61	16,3	

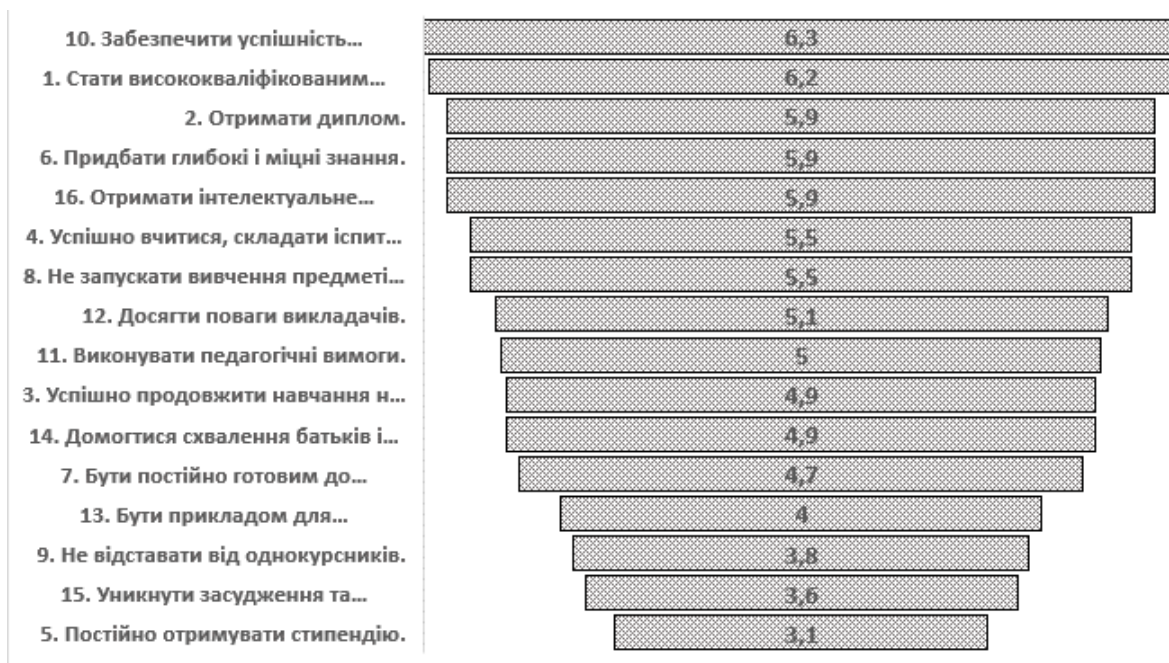

Рис. 4. Значущість мотивів для студентів за методикою «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» (А. Реан, В. Якунін) варіант № 2

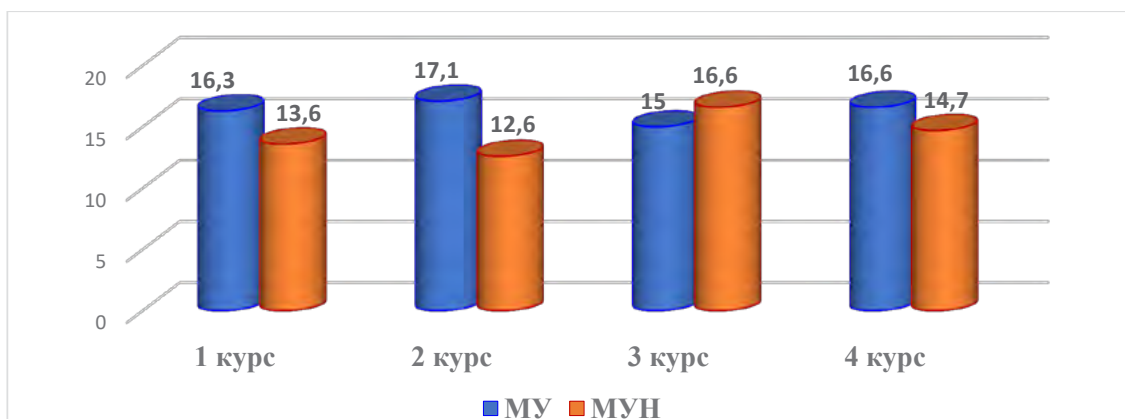

Рис. 5. Середні значення мотивації до успіху та мотивації невдач за Т. Елерсом

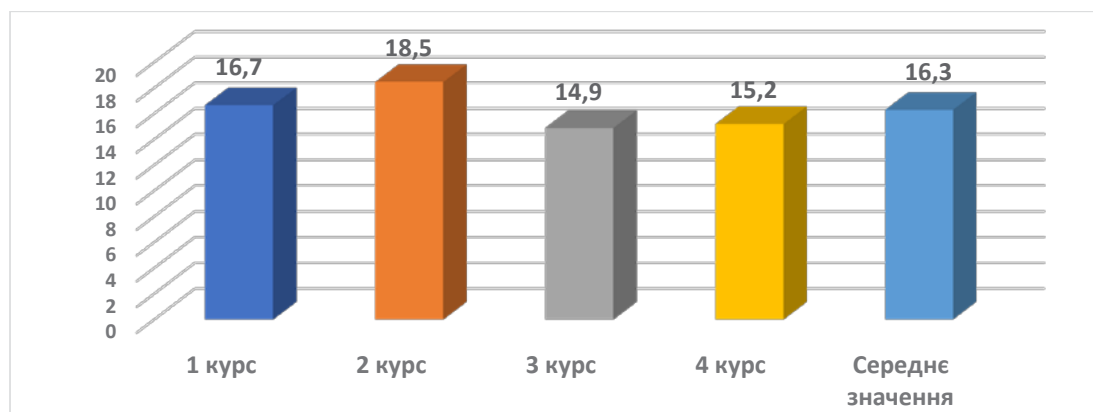

Рис. 6. Середні значення локусу контролю по курсах та загалом по респондентах, бали

Водночас низькі значення у студентів мають зовнішні мотиви (бути прикладом для однокурсників; уникнути засудження та покарань за погане навчання; не відставати від однокурсників у навчанні; постійно отримувати стипендію). Отже, для студентів факультету навчально-пізнавальні та професійні мотиви зайняли важливі місця. Вибір указаних мотивів засвідчує наявність пізнавального інтересу у студентів, що є позитивним для успішної навчальної діяльності.

Також було проведено аналіз мотивації студентів на досягнення успіху і мотивації уникнення невдач Т. Елерса (рис. 5).

Виявлена диференціація значень по респондентах і по курсах навчання. Найвищий рівень мотивації до успіху виявлено у студентів другого курсу, найнижчий – у студентів третього курсу. Переважаючим типом мотивації для студентів є мотивація до успіху (за винятком третього курсу). Аналіз показав, що чим вище показник за шкалою «Рівень мотивації до успіху за Т. Елерсом», тим вищий загальний рівень мотивації.

Для визначення чинників, які впливають на переважання того чи іншого типу мотивації, здійснювалася оцінка локусу контролю. Для аналізу локусу контролю досліджуваних нами був використаний опитувальник за методикою «Тест СЛК – суб'єктивної локалізації контролю» (модифікація за С.Р. Пантільєвим, В.В. Століним шкали Дж. Роттера). Аналіз отриманих результатів дав можливість з'ясувати такі факти (рис. 6).

Середній рівень інтернальності локусу контролю досліджуваних основної вибірки дорівнює 16,3 бала, що відповідає інтернальному локусу контролю.

Нами був проведений аналіз рівнів локусу контролю за курсами навчання та здійснений на цій основі розподіл студентів (табл. 2).

Низький рівень інтернальності (екстернальний локус контролю) виявлено у 13% студентів, 26% досліджуваних мають середній рівень інтернальності (амбівалентний локус контролю), 61% студентів мають високий рівень інтернальності, тобто більшість студентів має інтернальний локус контролю. Слід відзначити, що найбільший відсоток студентів із високим рівнем інтернальності (87%) навчається на другому курсі. На цьому курсі також відсутні студенти з низьким рівнем локусу контролю.

Для порівняння груп між собою нами був використаний критерій Н. Крускала-Уоллеса: існують значні відмінності за шкалою «Локус контролю Роттера» між досліджуваними групами ($N = 24,843$, $p < 0,001$). За результатами кореляційного аналізу виявлений зв'язок між рівнем внутрішньої мотивації та рівнем локусу контролю за методикою Дж. Роттера (коефіцієнт кореляції 0,52). Отже, можна зробити висновок, що рівень інтернальності (інтернальний локус контролю) чинить вплив на

загальний рівень мотивації. У студентів з високим рівнем мотивації (особливо внутрішньої) переважає внутрішній локус контролю.

Висновки дослідження і подальші перспективи в цьому напрямі. Результати дослідження уможливають поглиблення знань щодо особливостей студентів як суб'єктів освітнього процесу та віднайти ефективні шляхи впливу на процес розвитку у них навчальної мотивації. На основі проведеного емпіричного дослідження був визначений рівень розвитку мотивації до навчання у студентів та проаналізовані взаємозв'язки рівня мотивації, мотивів, локусу контролю у студентів, а також відмінності за курсами навчання. Висунуті нами гіпотези про наявність взаємозв'язку рівня мотивації, мотивів, переважаючого типу мотивації, локусу контролю підтвердилися. Тобто існують відмінності між рівнем мотивації до навчання у студентів з різним провідним типом мотивації, а саме: для тих, які мають більш високий рівень мотивації, більшою мірою притаманна внутрішня мотивація, мотивація до успіху та внутрішній локус контролю.

Таким чином, виникає необхідність урахування впливу мотиваційного компонента на навчальну активність студента, що зумовлює потребу у розробленні механізму розвитку мотивації до навчання. Це ставить перед закладами вищої освіти завдання цілеспрямованого формування мотивації до навчання у студентів. У подальших дослідженнях було б доцільним проаналізувати вплив зовнішніх чинників на рівень навчальної мотивації студентів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы. СПб.: Питер. 2008. 512с. URL: <https://goo-gl.su/Abhn> (дата звернення: 20.11.2021)
2. Никитская М.Г., Толстых Н.Н. Зарубежные исследования учебной мотивации: XXI век. Современная зарубежная психология. 2018. Т. 7. № 2. С. 100-113. doi:10.17759/jmfp.2018070210 (дата звернення: 09.11.2021).
3. Гордеева Т.О. Мотивационные факторы, влияющие на достижения в учебной деятельности *Психология в вузе*. 2005. № 4. С. 3–27. URL: <https://mybiblioteka.su/9-99627.html> (дата звернення: 12.11.2021)
4. Гаранина Р. М. Актуализация мотивационной сферы личности студента в процессе формирования его субъектной позиции. *Отечественная и зарубежная педагогика*. 2019. Т. 1, № 1(57). С. 55–69. DOI 10.24411/2224-0772-2019-10001
5. Луцкова Л.Н., Русина Н.А. Исследование факторов, влияющих на учебную мотивацию студентов медицинского вуза. *Медицинская психология в России*: электрон. науч. журн. 2012. № 1. URL: <http://medpsy.ru> (дата звернення: 21.11.2021)
6. Pekrun, R., 2006. The Control-Value Theory of Achievement Emotions: Assumptions, Corollaries, and Implications for Educational Research and Practice.

Educational Psychology Review. Vol. 18. № 4, pp. 315–341. DOI: 10.1007/ s10648-006-9029-9 (Accessed 18.11.2021)

7. Кузікова С.Б.; Важинський С.Е.; Щербак Т.І. Саморозвиток як регулятивний конструкт у професійній діяльності суб'єкта. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*, 2018, 1.2: С 63–68 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Psios_2015_2%282%29_17 (дата звернення: 27.11.2021)

8. Ільченко О. Формування мотивів навчально-пізнавальної діяльності майбутніх учителів як психолого-педагогічна проблема *Педагогічні науки*. 2017. Вип. 69. С. 57–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pepa_2017_69_12. (дата звернення: 27.11.2021)

9. Козова І.Л. Психолого-педагогічні чинники розвитку мотивації учіння студентів вищих медичних навчальних закладів: дис. канд. психол. наук: 19.00.07 Держ. ВНЗ «Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2019. URL: https://svr.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/5/2019/05/Dis_Kozova.pdf (дата звернення: 29.09.2021)

10. Шалімова І.М., Шалімова А.С. Формування мотивації навчально-пізнавальної діяльності у студентів вищих навчальних закладів. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2014. №42–43. URL: <http://library.uira.edu.ua/images/data/zbirnik/42-43/41.pdf> (дата звернення: 29.10.2020)

11. Пилипенко Н.М. Навчальна мотивація: теоретичний аспект. *Психологія: від теорії до практики: Інноваційні технології в роботі практичного психолога* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 26 травня 2020 року, м. Суми. [у 2-х ч.]. Ч. 1. Суми: НВВ КЗ СОІППО., 2020. 204 с. С. 145–147. URL: <https://bit.ly/31IMlqX> (дата звернення: 12.10.2021)

12. Рідель Т., Тамаркіна О. Комунікативна компетенція як одна з педагогічних умов формування оптимальної мотивації учіння студентів аграрних університетів у процесі вивчення іноземних мов *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* 2017. № 1 (65). С. 138–152. URL: <http://repository.sspu.sumy.ua/handle/я123456789/4490> (дата звернення: 12.11.2021)

13. Галашова О.Г. Мотивація наукової дослідницької діяльності студентів економічних факультетів у процесі навчання іноземної мови. *Витоки педагогічної майстерності*. 2018. Випуск 21. URL: <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/11621/1/Halashova.pdf> (дата звернення: 12.11.2021)

14. Пилипенко Н.М. Мотивація студентів до навчання як психолого-педагогічна проблема. Соціально-психологічні аспекти розвитку суб'єктів освітнього процесу: матеріали II Всеукраїнського науково-практичного форуму «Соціально-психологічні аспекти розвитку особистісно-професійної компетентності педагога в умовах інноваційних змін» (07–12 грудня 2020 року, м. Суми). [у 2-х ч.]. Ч. 2. / за заг. ред. А. В. Вознюк, О. Ю. Василюги. Суми: НВВ КЗ СОІППО. 2020. 212 с. С.162–168. URL: <https://bit.ly/3ppY9q9>(дата звернення: 12.10.2021)

15. Гордеева Т.О. Мотивация учебной деятельности школьников и студентов: структура, механизмы, условия развития : дис. д-р психол. наук : 19.00.07. Москва, 2013. 444 с. URL: http://www.psycdigest.ru/articles/pdf/dissertation/Gordeeva_TO_diss.pdf (дата звернення: 13.09.2021)

16. Никитская М.Г. Исследования целей достижения и направленности в контексте учебной мотивации. *Современная зарубежная психология* 2019. Том 8. № 2. С. 26–35. doi:10.17759/jmfp.2019080203 (дата звернення: 12.10.2021)